

GÜNÜMÜZÜN VE YARININ EĞİTİMİ NASIL OLMALIDIR ? (*)

Yazanlar: Robert DOTTRENS Çev.
Gaston MIALARET Dr. Yahya AKYÜZ (**)
Edmond RAST
Michel RAY

Eğitim nedir?

Genel bir bakışa göre incelenirse eğitim, kişinin kendi üzerinde ve bir diğeri üzerinde etkisini gösteren bir faaliyetdir.

İnsanın kendini eğitimi-kendi kendini eğitim-bir takım amaçlara, bir takım sonuçlara ulaşmak için girişilen her zaman iradî-bir çabadır: kötü bir alışkanlıktan veya bir kusurdan kurtulmak, tamamlayıcı bir kültür kazanarak gelişmek, bir teknik usule hakim olmak, meslekî mükemmelleşmesini sağlamak v.s.

Bu hareketlerin her birinde ve bütün bunlara benzeyenlerde, ilgili, kendine bir amaç tesbit eder, bir sonuca varmak ister. Bu amaç tespit edilince, pek tabii, ona ulaşabilmek için kendine en iyi görünen olanakları seçer.

Başkası üzerinde yapılan eğitim, farkına varmadan eğitim veya bilinçli eğitim olma gibi ikili bir özellik taşır(***). Biz eğitimden-özellikle okul eğitiminden-bahsederken, çok kere, eğitim faaliyetlerimizin, bilinçli olma özelliği üzerinde dururuz. Farkında olmadan da öğrencilerimizi etkilediğimizi kolayca ve hemen her zaman unuturuz. Başkasını-çocuk veya yetişkinler-farkında olmadan etkileme bütün insanları, özellikle profesyonel eğitimcileri ilgilendirir; bu çeşit etki de kendi örneğimizden başka bir şey değildir. Benzerlerimiz arasındaki yaşantımız, iste-

(*) Eduquer et Instruire, par Robert Dottrens, avec la collaboration de Gaston Mialaret, Edmond Rast et Michel Ray, Paris, 1966 (Nathan-Unesco), S: 9-14. Eserin «giriş» kısmından yaptığımız bu çevirinin başlığını biz koyduk (çeviren).

(**) A. Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Kürsüsü Asistanı.

(***) Burada eğitim faaliyetinin «inconscient» (farkına varmadan eğitim) ve «volontaire» (bilinçli eğitim) gibi iki özelliği üzerinde duruluyor. Yoksa, açıklanmak istenen «ayygın eğitim» ve «örgün eğitim» ayrımı değildir (çeviren).

sek de istemesek de, taklit veya korunma özelliğinde tepki olayları doğuracaktır. Başkasını taklidin önemi konusunda verilebilecek en güzel örnek belki kadın modasıdır: kadınlar ve genç kızlar “modaya ayak uydururlar”, yani “modayı ortaya atan” başka kadın ve genç kızları taklit ederler.

Eğitimciler ve yarımın eğitimcileri örneklerin etkileyici gücünü, meselâ davranışlar, konuşma tarzı, tavır ve hareketler karşısında taklitin gücünü asla unutmamalıdır. Bütün okul müfettişleri bilirler ki öğretmen intizamlı ise sınıfı da tertiplidir ve öğrencileri intizamlıdır, öğretmen tertipli değilse aksi olmaktadır.

Öğretmen güzel yazıyorsa, öğrencilerin de yazısı çok güzeldir; öğretmen güzel ve doğru konuşuyorsa öğrencilerinin konuşma tarzı da bunun iyi etkisinde kalacaktır.

Öğretmenin çirkin yazması, güzel ve düzgün konuşmaması da, heyhat! öğrencilerinin yazısı ve konuşması üzerinde kötü etki yapmaktadır.

Şu halde, bir öğretmenin ilk vasfını, diğer vasıflarından üstün altın kaideyi belirtmek kolaydır: her şeyde ve her yerde örnek olmak. Bu kaideyi uygulamak bazen güçtür, ama her eğitimeci bu konudaki sorumluluğunu daimî olarak hatırında bulundurmalıdır. Zira kimse, öğrencilerinin kendi örneğinden göreceği faydaların, veya bilâkis bu örneğin onlara yapacağı zararların ne olacağını bilemez. Şu halde öyle hareket edelim ki öğrencilerimizin bizi taklit ettiklerini görmekten hiç korkmayalım.

Şimdi yine bilinçli eğitime dönelim: sözümüzü öğretmenin okul faaliyetleriyle, ve onunla birlikte meslektaşlarının da ötesinde, her memlekette mecburi resmî eğitimle sınırlandıracağız.

Resmî eğitim, onu alan herkesin geleceği, netice olarak, eğitimi veren toplumun geleceği problemini ortaya koyuyor.

Aile ve okul eğitimi, çocuğu, bir toplumda, az veya çok kompleks, az veya çok geniş bir toplumsal ortamda yaşamaya aday insan durumuna götürür. Eğer eğitimin amacı çocuğa bilgiler, nezaket kuralları, alışkanlıklar, ahlâk kaideleri kazandırdıktan onun topluma katılmasını hazırlamak ve kolaylaştırmaksa, çocuğun bu kazandıklarının bir zaman sonra katılacağı topluma bağlı olarak değişeceği açıktır.

Yarıncı toplumun kendisinden yetişkin olarak ne beklediğini önceden tesbit etmeden bir çocuk geçerli bir şekilde yetiştirilip eğitilemez.

Günümüzden pek uzak olmayan bir devre kadar-ışağı yukarı ancak yarım yüzyıl öncesi-toplumsal hayatın nisbeten istikrarlı ve genel gelişmenin yavaş olması sebebiyle bu basit bir sorundu. Gelenekler ve alışkanlıklar bir kuşaktan diğerine önemsiz değişmelerle naklediliyordu. Çünkü ekonomik ve toplumsal hayat koşulları yavaş geliyor, nakil ve haberleşme olanaklarının yokluğu, birbirleriyle önemli ilişkileri olmayan, muhtelif bünye tarzları ile vasıflanan müşterek bir yaşama tipini kolaylaştırıyordu. Az çok kapalı bir hayat içinde bulunuluyordu: Şehir mahalleleri, köyler, bölgeler, ülke gibi.

Demek ki eğitmek, yetişkinlerin yaşama, düşünme ve hareket tarzlarını çocuklara tanıtmak ve onlardan aynı şeylerin tekrarını istemekten ibaretti: çocukları eğitmek, onları, genel olarak eğitimcileri olan anne-baba, öğretmen ve halkınkiyle aynı veya pek az farklı olan bir yetişkinler hayatına hazırlamaktı. Bu durum artık tamamen değişti, öyle ki her eğitimcinin ilk ödevi, medeniyetin bu pek nazik bir çağında, içinde yaşadığımız dünya gerçeklerinin bilincine varmasıdır.

XIX. asrın sonuna kadar uzayan bütün tarih devirlerini vasıflandıran nisbi istikrar yarım yüzyıl içinde dünyanın her tarafında kayboldu. İstikrar yerini, hayatın ve düşüncenin bütün sahalarda ve her yerde, hareketliliğe, köklü değişmelere bıraktığı gibi her geçen gün yeni yeni problemler doğurmakta, ihtiyaçlar, arzular, hak iddiaları artmakta ve ekseriye birbirleriyle çatışmaktadır. Bu oluşların bütünü ve onların ortaya çıkardığı olaylar tarihin hızlanması hâdisesini teşkil ediyor. Bunun da zekânın ve aklı selimin zorunlu olarak kabul etmesi gereken bir sonucu var: bugünkü çocukların eğitimi artık baba ve annelerinkini, büyük baba ve büyük annelerinkini gibi düşünülemez.

Teori alanında eğitimin bugünkü amacı aynı olmakta devam ediyor yani, çocukları yetişkinlerin toplumuna katılmaya hazırlamak.

Tatbikatta bu amaç tamamen değişti, çünkü bugün, gençleri hayata hazırlamak onları yarının hayatına hazırlamak demektir.

Bu hüküm ne ifade ediyor?

Devrimizi teşkil eden unsurları süratle inceleyelim.

TOPLUMSAL HAYATIN BUGÜNKÜ KOŞULLARI

Dünyanın bütün halklarının ve bu halkları teşkil eden fertlerin her birinin hayatı, yaşama koşullarını değiştiren ve gittikçe daha fazla

değiştirmeye yönelen farklı vasıfta büyük dalgalanmaların etkisi altındadır.

İktisadî alanda ilmin ve tekniğin gelişmeleri, sınaî ve tarımsal üretim usûllerini durmadan değiştirmekte, makina, meslekî faaliyetlerin bütün dallarında insanın yerine geçmektedir. Eğer başlangıçta ve bugün bile insan kendisine çalışma ölçüsünü enpoze eden makinanın kölesi olmuş ve olmakta devam ediyorsa da, artık gittikçe onun efendisi olmakta makinaya nezaret etmekte, onu yönetmektedir. Küçük el zanaatleri gerilemekte ve onların yerini elden ziyade beynin önemli röl oynadığı meslekler almaktadır. Makinaları, hassas âletleri icat etmek, idare etmek, işleyişine nezaret etmek, veyahut onları onarmak için, karmaşık cihazların işleyişinin kontrolü için kesin bilgilere lüzum vardır ve bu bilgilerin seviyesi durmadan yükselmektedir. Bu işler için zekâ da lâzımdır, çünkü çabuk anlamak ve müdahale etmek gerekmektedir. Ayrıca keskin bir sorumluluk duygusuna da ihtiyaç vardır. Hülâsa bütün bu işleri görmek için bir takım vasıflara ve kabiliyetlere ihtiyaç vardır: Bunları geliştirmek ve mükemmelleştirmek de eğitimcilerin ödevidir.

Okumak, yazmak, ve hesaplamak eskiden okul için gösterilen amaçtı; evet, bugün de iki çocuktan birinin okuma yazma bilmediği bir devirde bu amaç geçerlidir. Fakat bu amaç ilmî ilerleme ve ilmî ilerlemenin tekniğe olan uygulanmalarından doğan zaruretler tarafından aşılmış bulunuyor. Bu zaruretler okula yeni ödevler yüklüyor.

a) *Ulaşım araçlarının gelişmesi*

Yukarıda, kapalı, dar veya geniş ve beşerî ilişkilerin içinde sınırlandığı bir takım ortamlardan bahsediyorduk. Bu durum da süratle geliyor: bir bölgeden diğer bir bölgeye, bir memleketten diğer bir memlekete seyahatler, gidip gelmeler, ikâmet değiştirmeler artıyor. Yakın mesafelerde demiryolu ve otomobil, uzun mesafelerde uçak insan düşüncesine daha geniş ufuklar açarak, birbirinden farklı halkların özelliklerini daha iyi anlamakta insanlara yardım ederek onlar arasında yeni ilişkiler doğuruyor. Böylece insan, bir takım gelenek, yaşama ve hareket tarzlarını ve kendininkinden farklı olan fikirleri tanımayı öğreniyor.

b) *Haber verme araçlarında devrim*

Başka yerlerde oturan benzerlerini insanın bu daha iyi tanıma olanaklarının artması, haber verme araçlarının ortaya çıkışı, genişle-

mesi ve gittikçe daha kesif olarak kullanılması sayesinde fevkalâde kolaylaşmış bulunuyor. Eskiden anne-baba ve öğretmenler öğrencinin tek bilgi kaynaklarıydı.

Bugün ise günlük basın, gazete ve her çeşit basılmış eserler çok yayılmış durumda, özellikle radyo her tarafı istilâ etti. Latin Amerika'da, Afrika'da, Asya'da, veya Avrupa'da olsun en ücra bir köyde, herkes ortaya çıkan mühim bir olaydan aynı saatte ve aynı şekilde haberdar oluyor. Böylelikle bütün çocuklar yetişkinleri meşgul eden sorunların ve onların ilgi duydukları konuların içine girmiş bulunuyorlar. Çocuklar bu şekilde karmakarışık, belki geçici, her halükârda üstünkörü, fakat zihni ilgilerinin gelişmesine çok yardım eden birtakım bilgiler kazanıyorlar.

Şu tuhaf olayın anlamı tam olarak seziliyor mu acaba: sınıfta öğretmen öğrencilere kendi bildiğini öğretiyor dışarda öğretmen ve öğrenciler aynı anda ve aynı şekilde henüz bilmediklerini öğreniyorlar. Teknik ilimler, edebiyat, toplumsal olaylar v.s. gibi hangi konuda olursa olsun aynı radyo programını dinliyorlar ve bu konularda birbirleriyle sohbet edebiliyorlar.

Sinema ve televizyona da benzer sonuçlar borçluyuz. Bütün bu haber verme ve dinlendirme teknik araçları çocuğu çocukluktan çıkarmaya, beyin teşekkülünün tam gelişme safhasında olduğu bir büyüme çağında, vaktinden evvel onda, dendiği gibi "yaşına göre olmayan", ama var oldukları gerçek olan, aile ile okulun karşısında aciz kaldığı bir takım fikirler, arzular uyandırmaya yardım ettiler ve gittikçe de daha çok yardım ediyorlar. Aile ve okulun her ikisinin de rôlü ve sorumluluğu, bunlardan mümkün olan en iyi faydayı sağlamak, ve eğitim yoluyla, gençliği, bu hârika buluşların verebileceği her şeyden akıllıca yararlandırabilecek, fakat onların aşırı etkisinde kalmasından kurtaracak güçleri yaratmak ve geliştirmektir. Görmeyi, dinlemeyi öğrenmek, bilhassa düşünmeyi ve kendi hükmüne hâkim olmayı öğrenmek, eskiden olduğundan fazla okulun öncelikle uğraşacağı işlerdir.

c) Okul süresinin uzatılması

Devletin verdiği eğitim alanında bu da yeni bir unsurdur. Şurada burada gerçekleşmiş olan mecburi okul süresinin uzatılması yarın her tarafta bir realite olacaktır.

İki harb arasında dünyayı sarsan cihan iktisadî krizi müddetince okul süresinin uzatılması işsizlikle mücadele için kararlaştırılmıştı;

bugün ise kendilerine atıfta bulunduğumuz iktisadî nedenlerle bu süreye uzuyor: meslekler gittikçe daha fazla zekâ, maharet ve bilgi gerektiriyor; okul bunları 6,7 veya 8 yılda kazandıramaz; işte bu nedenle mecburi okula devam süresi 9,10 yıla ve daha fazlaya çıktı. Dünyaca tanınmış iktisatçılar, yakın bir gelecekte, mecburî okuma süresinin 18 veya 20 yıla kadar uzayacağını açık açık söylüyorlar.

Ne olursa olsun, yarının realitesini teşkil edecek bir olay gelişmektedir: günümüzde, birkaç yıl müddetle ilkokula giden beş çocuktan yalnızca biri 12 yaşından sonra da okumaya devam ediyor. Yakın bir gelecekte bu oran tersine dönecek: 5 çocuktan hepsi değilse de 4 ü bu yaştan sonra da okula gitmeye mecbur olacak.

Pedagoji terimlerini kullanırsak, bu demektir ki, ilkokul artık başlıbaşına bir amaç değildir: ilkokul, kültürün elde edilmesinde ilk derecedir. İşte bu nedenle ilkokulun çalışma plânları ve yöntemleri, kafaların daha iyi gelişmesine bağlı olarak hazırlanmalıdır: bu da kafada saklanacak bilgilerin miktarını çoğaltmakla değil, önce daha iyi kendini yetiştirme zevki ve arzusunu geliştiren daha iyi zihnî ve ahlâkî bir formasyon vermekte olur.

d) *Boş zamanlar sorunu*

Aynı çeşit nedenlerdedir ki, okul bazı ülkelerde gittikçe beliren, devletin ve eğitimcilerin dikkatini çeken bir problemle karşı karşıya gelmektedir: boş zamanların doldurulması problemi.

Endüstrileşmiş ülkelerde günlük, haftalık, yıllık çalışma süresi durmadan azalmaktadır. İşçiye ve memura öğle yemeğini evinde yemeye gitmesini mümkün kılan işin geleneksel kesilmesinin kaldırılmasına doğru gidiliyor; öğleye doğru işin kesilme müddeti çok kısaltılmıştır, fakat öğleden sonra atölye, fabrika ve büro çok daha erken terkedilmektedir; beş günlük hafta şimdiden gelenekler arasına girmiş bulunuyor; nihayet, tatil süresi de uzuyor.

Herkesin boş saatleri çoğalıyor; çalışanlar, bu boş saatlerini nasıl kullanıyorlar?

Bu saatleri, aile hayatlarının ve çocuklarının eğitiminin yararı için, dinlenerekten bilgilerini arttırmaları için kullanmasını becerebilecekler mi? Veya bilâkis kolaylığın ve âdi propagandanın onları serbest zamanlarında meşgul etmek için kendilerine sunacağı binbir çeşit olanakların kurbanı mı olacaklar?

Eğer uygun bir eğitimle, yarının yetişkinleri, boş zamanlarını akıllıca kullanmaya, ve bu boş zamanlarında insan olma şereflerine uygun daha ahenkli bir yaşama tarzı yaratmaya muktedir olacak şekilde eğitilip yetiştirilmezlerse, insan varlığını şerefinde ve toplumları geleceklere bakımından tehdit eden tehlikeler göz önüne getirilince, bu serbest zaman probleminin önemini kim takdir etmez?

YARINKİ HAYATA HAZIRLIK

Bizim hareketli ve kompleks dünyamızda, eğitimin amaç veya amaçları henüz bize yakın bir geçmişteki amaçlar olamaz. Okulun görevi bilgi nakletmek ve öğrencileri, kendilerini eğiten yetişkinler gibi hissetmeye, düşünmeye ve hareket etmeye yetenekli kılabacak bir formasyon vermektir düşüncesine dayanan okul geleneği artık devam ettirilemez. Zamanımızın ihtiyaçlarına bu artık uymuyor, gençleri hayata hazırlamak, tekrar edelim onları yarının hayatına hazırlamaktır; bu hayat örgütlenmesi, istekleri, başarıları yönünden şimdiki hayatınızdan çok farklı olacaktır. Çocukları yeni, kompleks, hareketli ve büyük kısmı henüz bilinmeyen bir dünyada yaşamaya hazırlamak, günümüz eğitimcilerinin güç ve gerekli işidir. Bu iş onlardan daha fazla bilgi, daha fazla sorumluluk duygusu istemektedir.

İşte bu sebeple, kurulacak bir istikbâlin pedagojisi (pedagogie prospective)'nden bahsedilmektedir, yani bu pedagoji geleceğe çevrilmiş, değişmelere ve gelişmeye açık bir pedagoji, ve geliştirdiği metod ve usullerle bugünün öğrencilerinin hayatın yarın kendilerine kabul ettireceği yaşama koşullarına daha uyabilmelerini mümkün kılabacak bir pedagoji olacaktır.